

**Recordem
el passat,
recuperem
la dignitat.**

**Projecte
Stolpersteine
a Navàs**

Homenatge als sis navassencs
deportats als camps de concentració nazis.

1

Introducció

2

L'experiència de Navàs, desvetllant silencis

3

Qui són les nostres víctimes?

4

Projecte Stolpersteine

5

Annex

Amb aquest dossier es vol donar a conèixer el projecte Stolpersteine iniciat a Navàs el 2015. És una eina divulgativa i de reconeixement a totes aquelles víctimes que van patir la brutalitat de l'holocaust i els silencis dels governs. Per a totes aquestes persones, el nostre humil homenatge.

Introducció

La memòria col·lectiva europea després del 1989 és tant diversa com ho són les seves nacions i les seves cultures. L'impuls de creure que oblidar és millor que recordar ha estat present en diversos països –la França postcolonial, l'Espanya postfranquista i la Polònia postsocialista, entre d'altres. Però per altra banda, també ha existit la idea que “Amnistia sí, a excepció dels criminals, però amnèsia no” (Adam Michnik, 1995).

El procés de democratització en les societats transnacionals –en les quals quasi bé totes les nacions europees van estar immerses després de 1945– roman fràgil i incomplet si aquestes fallen en la seva intenció de dur a terme una recapitulació crítica del seu propi passat. ¹

Un dels més terribles episodis compartits en la memòria de tots els europeus i la resta de la humanitat és el que es coneix com l'holocaust. ² A l'intent de destrucció de la població jueva per part del règim nazi, que va suposar l'assassinat de 6 milions de jueus (dos de cada tres jueus d'Europa) hi trobem 7 milions més de civils, entre els quals un gran nombre de republicans espanyols. ³

Existeixen documents on s'especifica que aproximadament 9.300 espanyols republicans van ser reclosos en els diferents camps de concentració nazi. D'aquests se sap que prop de 5.200 van morir i aproximadament 3.800 van sobreviure. D'altres 334 figuren com a desapareguts.

La majoria de republicans van ser deportats al camp de Mauthausen, a Àustria, i als subcamps que en depenien. En total hi van ser tancats 7.532 homes, dones i infants dels quals 4.816 van morir. Molts d'ells ho feren al subcamp de Gusen, situat a 5 kilòmetres de Mauthausen, on van ser traslladats 5.266 republicans i on 3.959 van ser assassinats. D'altres camps nazis amb destacada presència de republicans són Dachau, 756 deportats, Buchenwald, 636 deportats, i Ravensbrück, amb 172 presoners, la majoria dones. També s'han trobat espanyols documentats als camps de

Introducció

L'experiència de Navàs, desvetllant silencis

Qui són les nostres víctimes?

Projecte Stolpersteine

Annex

Grup de persones
al camp de
concentració
i d'extermini
d'Auschwitz-
Birkenau

Bergen-Belsen, Auschwitz, Flossenbürg, Natzweiler-Struthof, Neuengamme, Stutthof, Sachsenhausen, Gross-Rosen, Aurigny, Guernsey i Neue Bremm.

Davant de tanta barbàrie, els municipis s'han d'erigir en la base que enforteixi els principis democràtics de la recuperació de la memòria de les víctimes del franquisme i la seva relació amb el nazisme. A Navàs, la memòria històrica ha estat un puntal en les polítiques dels últims anys, i hem estat el primer municipi de la Península Ibèrica que ha col·locat les pedres Stolpersteine, l'abril del 2015.

¹ Leggewie, C. (2011). *Seven circles of European memory*. In *Cultural Memories* (pp. 123-143). Springer Netherlands.

² Definició d'holocaust segons el United States Holocaust Memorial Museum de Washington: L'holocaust fou la persecució i l'assassinat sistemàtic, burocràticament organitzat i afavorit per l'Estat, de sis milions de jueus per part del règim nazi i els seus col·laboradors. "holocaust" és una paraula d'origen grec que significa "sacrifici per foc". Els nazis, que van arribar al poder a Alemanya el gener de 1933, creien que els alemanys eren una "raça superior" i que els jueus, considerats "inferiors", eren una amenaça estrangera per l'anomenada comunitat racial alemanya. Durant l'era de l'holocaust, les autoritats alemanyes van perseguir altres grups degut a la seva percebuda "inferioritat racial": els roma (gitanos), els discapacitats i alguns pobles eslaus (polonesos i russos entre altres). Altres grups foren perseguits per motius polítics, ideològics i de comportament, entre ells comunistes, socialistes, testimonis de Jehovà i els homosexuals.

³ Simo M. (2004). *MA Teaching about the holocaust in Catalonia*. Universitat Jagellonska de Cracòvia

L'experiència de Navàs, desvetllant silencis

L'exili provocat per l'ocupació de l'exèrcit franquista, el gener de 1939, va significar la fugida de més de 500.000 republicans que residien al Principat. A poblacions com Navàs, on l'exèrcit franquista va entrar el 29 de gener de 1939, desenes de persones, famílies senceres, homes, dones i infants, van emprendre un camí que en molts casos no tindria retorn.

D'entre aquestes persones, sabem que sis ciutadans del terme municipal de Navàs, que aleshores s'anomenava Castelladral, van ser deportats als camps de concentració i extermini nazi. Cinc d'aquestes persones es troben documentades al camp de concentració de Mauthausen, on van anar a parar la majoria dels republicans espanyols que caigueren sota domini nacionalsocialista, mentre un sisè es troba documentat al camp de concentració de Neuengamme, prop d'Hamburg.

Les vides d'aquestes sis persones a qui homenatgem es van unir en aquest tràgic destí. Tot i així, la seva implicació a la vida pública de la localitat durant la República fou diversa, alguns d'ells havien militat en organitzacions d'esquerres, un va ser alcalde del municipi i d'altres formaren part de comitès d'empreses col·lectivitzades. La major part d'ells havien passat pels camps de concentració del sud de França primer i posteriorment per les unitats de *Compagnies de Treballadors Estrangers* (d'ara en endavant CTE), integrats dins l'exèrcit francès, fent fortificacions a la frontera amb Alemanya davant l'imminent inici de la guerra. A partir d'allí, i amb l'esclat del conflicte, van ser deportats a camps de concentració nazi, unint la seva història amb la de milions d'uropeus, patint la fórmula més bèstia i macabra d'exterminació de tots els règims feixistes; si la Guerra Civil Espanyola havia estat l'avantsala de la Segona Guerra Mundial, els camps de la mort van significar la perfecció de la idea de la neteja sistemàtica de la població.

Asseguts a la segona fila, d'esquerra a dreta, Ramon Sala Besa i Esteve Flotats Caus, mentre estaven destacats a les CTE, als Alps marítims (1940).

Cinc dels protagonistes van ser deportats al camp de Mauthausen, a Àustria, entre finals de 1940 i mitjan 1941. Es tractava d'un complex de camps de concentració del tipus III⁴ on a les condicions de vida duríssimes s'hi va afegir el treball esclau a la pedrera i a les instal·lacions que l'envoltaven. Un sisè va ser deportat el juliol del 1944 a Neuengamme. Marcats amb el triangle blau dels apàtrides, tres d'ells foren traslladats al subcamp de Güsen, on foren assassinats. Les vides de les famílies d'aquests sis deportats expliciten els *Silencis* presents durant la dictadura i que el pacte de la transició va perpetuar en el nostre país: les famílies dels tres assassinats van acabar vivint fora del municipi; dels dos supervivents, un no va tornar mai de l'exili i s'instal·là prop de París, mentre que l'altre amb el temps va poder tornar a Navàs, on va viure envoltat d'aquest silenci. I encara en falta un, del qual la família només va saber que havia marxat a l'exili a França, però no va ser fins el 2018 que van descobrir la veritat: va ser internat a un camp de concentració, i encara ara es desconeix si hi va morir, va poder ser alliberat i va morir en les "marxes de la mort"⁵ o bé va morir anys després.

**Cinc
navassenes
foren deportats
a Mauthausen
i un sisè a
Neuengamme.**

**"Silencis.
República,
Guerra Civil
i repressió
franquista a
Navàs"
Un exercici
de recuperació
històrica.**

Discurs de Francesc Macià des del balcó de la Cooperativa "La Fraternitat" (3 de gener de 1932).

I l'Ajuntament franquista de Castelladral, ara Navàs, com va viure aquesta situació? Mentre sis dels seus veïns patien la barbàrie, l'Ajuntament acordava contribuir amb vint-i-cinc pessetes a "l'aguinaldo de la división azul" que lluitava al front rus al costat del nazisme; una mostra ben clara que el govern d'aleshores no va voler saber res dels refugiats republicans.

Des de l'Ajuntament de Navàs, en els darrers anys s'han impulsat iniciatives de recuperació històrica, de les quals destaca el treball de recerca documental fet a partir de la redacció del llibre *Silencis. República, Guerra Civil i repressió franquista a Navàs* i que ha permès recuperar part d'aquestes històries, que inclou el de l'alcalde republicà d'ERC, un dels tres assassinats a Güsen. A part de la publicació del llibre *Silencis*, ha dut a terme cicles de memòria històrica, exposicions, obres de teatre, plafons i fotografies informatives, la col·locació de les pedres Stolpersteine o un mural de gran format on s'alçava l'antic cinema de la Cooperativa «La Fraternitat», un indret on ben segur els sis protagonistes hi havien passat bones estones. La importància de recordar la memòria col·lectiva dels qui lluitaren i moriren per les llibertats i drets socials és essencial per a construir una societat més justa i cohesionada. Figures com les que recorden les Stolpersteine formen part del nostre passat recent i de la història comuna d'Europa. Si bé és cert que en el nostre país arribem tard, mai ho és el suficient per reconèixer el que van viure els nostres veïns i veïnes.

⁴ Aquesta tipologia de camp no es basava pròpiament en l'extermini directe, sinó en l'extermini a través del treball.

⁵ A les darreries de la guerra, quan les forces aliades ja estaven a punt d'envair Alemanya, l'exèrcit soviètic va fer públiques les atrocitats nazis en alguns camps de concentració. Veient-se acorralats, les autoritats de les SS van ordenar als comandants dels camps de concentració evacuar als seus presoners per tal que no poguessin narrar l'horror que vivien. Aquestes evacuacions es van desenvolupar en condicions terribles: els presos foren obligats a recórrer grans distàncies sota la guàrdia de les SS i amb unes condicions climatològiques molt adverses. La majoria de presos van morir en mans de les SS o per l'exposició als canvis climàtics extrems, d'inanició o esgotament. Per aquest motiu, els mateixos presoners les anomenaren «marxes de la mort».

L'experiència de Navàs, desvetllant silencis

Qui són les nostres víctimes?

Projecte Stolpersteine

Annex

Antoni Barberà Pla

Qui són les nostres víctimes?

— 12.09.1909
Palà de Torroella
— 25.12.1941
Güsen

Josep Soler Torrens

En Josep Soler Torrens va néixer al número 7 de la carretera de Manresa a Cardona, a Palà de Torroella, el 12 de setembre de 1909 en una família que treballava a la colònia tèxtil. El seu pare era Fidel Soler i la seva mare Maria Torrens. L'any 1924 es va casar amb Àngela Sol Busquets, natural de Cardona, amb qui tenen una filla, Teresa Soler Sol. Durant la República viu al mateix domicili amb els pares i els germans, i durant la Guerra Civil forma part del comitè que collectivitza la fàbrica. Després de la guerra, la seva dona es trasllada a viure a Cardona i Lleida.

Desconeixem quan i per on va creuar la frontera. No en tenim més notícies fins que va ser ingressat, de la mateixa manera que Sala Besa i Flotats Caus, a l'Stalog XI-B Fallingbostel. És molt probable que els tres fessin el mateix recorregut, ja que la deportació a Mauthausen es fa en la mateixa data i el mateix comboi, el 27 de gener de 1941. Allà se li assignà el número 5765, molt proper al dels seus altres

dos companys. El 20 d'octubre va ser traslladat a Güsen, amb el número 13875, on va morir el dia de Nadal de 1941.

Qui són les nostres víctimes?

Projecte Stolpersteine

Annex

— 10.10.1910
Santa Fe (Argentina)
— 1.11.2003
Navàs

Antoni Barberà Pla

Va néixer el 10 d'octubre de 1910 a Santa Fe (Argentina) on el seu pare residia per qüestions laborals. Amb 2 anys va tornar a Catalunya, instal·lant-se primer a Tortosa i després a Galera de Gaià. Durant la República treballava a l'Ametlla de Merola, a la fàbrica Serra i Feliu i militava a ERC. El 31 d'agost de 1937 fou cridat al front incorporant-se a la 146BM de la 30a Divisió, on lluità al front d'Aragó.

Durant l'ocupació de Catalunya, el 2 de gener, fou ferit de bala. Va ser traslladat d'Artesa de Segre fins a Barcelona en condicions precàries, on fou intervingut. Amb la retirada de les tropes republicanes fou evacuat de l'hospital i va passar la frontera per Portbou. Va ser hospitalitzat a Portvendres durant un mes en un vaixell-hospital i un cop recuperat va traslladar-se a Seta, i d'allà a Adge, un altre camp de refugiats. Va fer la temporada de la verema i després fou internat de nou, primer a Barcarès i després a Sant Cebrià.

Amb l'esclat de la Segona Guerra Mundial tot el seu grup va ser inclòs a la 106a CTE i destinat a Alsàcia per a construir-hi una segona línia Maginot, treballant als boscos de Saint Die. Quan el juny de 1940 l'exèrcit alemany va envair França, va ser capturat per la Wehrmacht i traslladat a peu fins a Estrasburg, on passà sis mesos a una caserna militar. El 13 de desembre de 1940 va ser deportat en condicions infrahumanes, segons testimonis: «van estar-se dos dies i dues nits sense menjar ni beure, amuntegats com animals i fent-se les necessitats al damunt». En arribar a Mauthausen els ho prengueren tot i li donaren el número de presoner 4607. Tot i la ferida a la seva cama dreta, fou destinat a la desgraciadament coneguda pedrera del camp.

Després de quatre anys treballant-hi va ser traslladat al Kommando Linz, al bosc on es tallava la fusta per fer noves fortificacions, i allà patí el bombardeig dels avions aliats. Després de gairebé 5 anys, va ser alliberat el maig de 1945 i s'instal·là a Crèville. L'any 1948 va tornar a Catalunya.

— 24.03.1904
Puig-reig
— 7.11.1941
Güsen

Esteve Flotats Caus

Va néixer a Puig-reig el 24 de març de 1904. Era carnisser i després de casar-se amb Montserrat Castellà Pursals va anar a viure a Navàs on, juntament amb la seva dona, es va ocupar de la carnisseria de la Cooperativa "La Fraternitat". Esteve Flotats va estar molt implicat en aquesta entitat i l'any 1930 esdevé vocal de la junta. Va ser detingut arran dels *Fets del Sis d'Octubre de 1934*. Durant la Guerra Civil va ser ferit al pit i el gener de 1939 el trobem internat a l'hospital militar de Vallcarca, i d'allà es va exiliar a França. La seva dona i la seva filla Aurora, d'11 anys, també creuaren la frontera aquell hivern, però després d'uns mesos van tornar a Navàs. Montserrat Castellà fou detinguda i després de passar 4 anys a la presó de Manresa i Barcelona, el juliol de 1943, va ser sotmesa a un Consell de Guerra, pel qual fou condemnada a 12 anys de presó. Després del judici se li atorgà la llibertat provisional i es traslladà a viure a Sallent.

Esteve Flotats va ser confinat al camp de concentració d'Argelers i més tard s'incorporà a una CTE, probablement al costat de Ramon Sala Besa. Allí hi treballà fent fortificacions, com a cuiner i traductor pels oficials francesos. Les últimes notícies que en tenim abans de la deportació són a Bellefontaine i Mousson, on probablement feia treballs a la línia Maginot.

Tot i que en desconeixem la data de detenció, probablement fou fet presoner juntament amb Ramon Sala Besa el juny de 1940. Se li atorgà el número de presoner 87202 i va ser conduït a l'Statlag de Fallingbommel XI-B (Baixa Saxònia) des d'on fou deportat a Mauthausen el 27 de gener de 1941, juntament amb Sala Besa i Soler Torrens. Va ingressar al camp amb el número 5537 i quatre mesos després, el 8 d'abril, fou internat al subcamp de Güsen, on va morir el 7 de novembre de 1941, a conseqüència de les puntades de peu d'una SS.

Qui són les nostres víctimes?

Projecte Stolpersteine

Annex

— 8.10.1906
Navàs
— Data desconeguda
França

Jaume Obradors Grífol

Va néixer a Navàs el 8 d'octubre de 1906 i en tenim molt poques notícies. Sabem que probablement va creuar la frontera durant l'exili republicà i residí a França, on va ser detingut per les tropes alemanyes i reclòs a l'Stalag XI-A Altengraben, al sud oest de Berlín.

El 24 de juny de 1941 va ser deportat a Mauthausen, on ingressà amb el número de matrícula 4252, sent alliberat per les tropes aliades el 5 de maig de 1945. Després de la guerra es va quedar a viure a França.

— 13.09.1900
Navàs
— Data i destí
desconegut

Miquel Obradors Mas

Va néixer a Navàs el 13 de setembre de 1900, tot i que fou inscrit al registre civil l'1 d'octubre del mateix any. Era el fill hereu d'en Ramon Obradors Serra i de Margarida Mas Montañá, ambdós de El Mugal, però de seguida va anar a viure a Navàs, on es va casar amb la Neus Argemí Trullols, nascuda a Palau-solità, i van tenir una filla, Margarida Obradors i Argemí. Va treballar a les fàbriques de Castellet i de Sant Esteve, però bona part de la seva vida la va dedicar a l'ofici de paleta.

Involucrat en els sectors progressistes del poble, va formar part activa d'entitats polítiques i sindicals, essent membre d'ERC, la CNT i la Cooperativa "La Fraternitat". Degut a la seva afiliació política, va participar a les vagues dels anys 30 per les reivindicacions polítiques, i per aquest motiu va ser empresonat a la presó cel·lular de Barcelona el 1935.

Acabada la Guerra Civil, com molts d'altres catalans i navassencs, va haver d'emprendre el camí de l'exili cap a França. Allà va formar part de les CTE i després a la Resistència

francesa. L'any 1944 va ser detingut sota la categoria de *Politisch* i internat al camp de detenció de Compiègne, i pocs mesos després, el 18 de juliol de 1944, va ser deportat al camp nazi de Neuengamme, prop d'Hamburg. Allà tenia el número 36722 i fou assignat al comando Bremen-Farge, on els detinguts eren empleats per a la construcció del búnquer per a submarins Valentin, el més gran d'Alemanya. Poca cosa més se sap, d'en Miquel Obradors; es desconeix si va morir a Neuengamme, en les conegudes com a «marxes de la mort», o bé va poder ser alliberat i va morir anys després. A mitjans 2018, un centre de documentació encarregat de fer arribar les pertinences personals dels presoners a les seves famílies, l'ITS situat a Bad Arolsen (Alemanya), va retornar a la família d'en Miquel Obradors Mas la seva cartera, amb fotografies personals i una targeta que correspon al seu número de pres. És a partir d'aquest contacte que la família ha descobert el trist desenllaç d'en Miquel, atès que l'únic que en sabien era l'exili a França.

Cartera personal de Miquel Obradors Mas que l'ITS va retornar a la família el maig del 2018.

Qui són les nostres víctimes?

Projecte Stolpersteine

Annex

Ramon Sala

— 1905
Ametlla de Merola
— 29.01.1942
Güsen

Ramon Sala Besa

Ramon Sala Besa va ser l'alcalde de Navàs de juliol de 1936 a juny de 1938. Havia nascut el 1905 a cal Cervereta, l'Ametlla de Merola. De jove va anar a viure a Navàs i es va casar amb Maria Artigas, de El Mujal.

A Navàs, Ramon Sala va desenvolupar una important vida associativa i va acabar regentant la sala de la Cooperativa "La Fraternitat". Es va afiliar a Esquerra Republicana i va ser regidor i cap de l'oposició a l'Ajuntament des del gener de 1934. Després dels Fets del Sis d'Octubre va marxar a Ripoll. A causa de l'ambient enrarit que es vivia al poble va decidir no tornar i es va instal·lar a Barcelona, on treballava en una fàbrica del Poblenou. No va tornar a Navàs fins a primers de juliol de 1936.

Amb l'esclat de la guerra va ser alcalde fins al juny de 1938, quan fou cridat a files. Amb la retirada va agafar el camí de l'exili i va ser internat primer a Argelers i després al camp de concentració d'Adge, on va coincidir

amb altres veïns de Navàs. Allà va rebre la visita de la seva esposa; a causa d'aquesta visita, a la tornada Maria Artigas va passar 4 mesos a la presó.

Des del camp d'Adge, el 6 d'agost de 1939, el van traslladar a la 93 CTE, als Alps Marítims, per reforçar un tram de frontera proper a Itàlia i Suïssa, probablement al costat d'Esteve Flotats. Amb l'ocupació alemanya de França, el juny de 1940, va ser detingut i va ser enviat a l'Stalag XI-B Fallingbomel. Hi va ser mig any, fins que el 27 de gener de 1941 va ser deportat a Mauthausen, amb el número de pres 5738. El 8 d'abril d'aquell mateix any va ingressar al camp annex de Güsen, on va morir el 29 de gener de 1942. L'endemà va ser cremat. Segons la carta que rebé la família de les autoritats alemanyes, la causa de la mort va ser «enverinament a la sang», un eufemisme per no dir-ne assassinat per una injecció al pit.

Projecte Stolpersteine

El 9 d'abril de 2015, el poble de Navàs va esdevenir el primer municipi de tota la Península Ibèrica en col·locar les pedres Stolpersteine, en homenatge a cinc navassencs deportats en camps de concentració nazi. Aquesta fita es va dur a terme després de mesos d'estudis i treball, que es poden trobar al llibre *Silencis. República, Guerra Civil i repressió franquista a Navàs*, editat pel propi Ajuntament. A finals del 2018, descobrim un sisè navassenc que fou deportat en un camp de concentració i el gener del 2019 se li col·loca la Stolpersteine juntament amb els altres quatre navassencs; la que resta es troba situada a Palà de Torroella.

Què és el projecte Stolpersteine?

Stolpersteine significa en alemany pedra que fa ensopegar. Es tracta d'un projecte que relaciona art i memòria en què cada Stolpersteine ret homenatge a una víctima del nacional-socialisme, d'aquesta manera es manté viva la memòria de les persones de tots els col·lectius: jueus, roma i sinti (gitanos), homosexuals, dissidents polítics, testimonis de Jehovà i ciutadans discapacitats que varen ser perseguits o assassinats a Europa entre els anys 1933 i 1945 pel règim nazi.

Les Stolpersteine són llambordes quadrades de 10x10cm fetes de formigó i cobertes d'una fulla de llautó, on es graven les dades de cada persona i que es col·loquen al paviment de davant dels edificis o llocs on les víctimes

Imatge de l'acte de col·locació de les primeres pedres Stolpersteine de la Península Ibèrica. Navàs, 9 d'abril de 2015.

El seu creador: Günter Demnig

van viure o treballar lliurement abans de ser empresonades i deportades. Cada llamborda és única i precisament es realitza de manera especial a mà, com a gest de respecte i humanitat que vol contrastar amb l'exterminació industrialitzada dels nazis.

No només es ret homenatge a les persones assassinades sinó també als supervivents, incloent-hi persones que van poder exiliar-se i refugiar-se en altres països i també aquelles persones que davant el destí que els esperava, decidiren suïcidar-se.

L'objectiu de l'artista és fer aturar i interpellar els vianants per tal de fer memòria sobre aquella persona en concret a qui es dedica la placa: Com es deia? Quan va néixer? Quan va morir? On vivia? On i quan fou deportada? El memorial en forma de plaques disperses esteses per tot el continent que ha esdevingut la suma de les Stolpersteine ens permet adonar-nos de la magnitud de la tragèdia.⁶

Günter Demnig va néixer a Berlín el 1947. Va estudiar a la Universitat de les Arts de Berlín amb el professor Herbert Kaufmann i posteriorment amb el professor Harry Kramer a la Universitat de Kassel. Després d'això va passar dos anys dissenyant, construint i gestionant monuments històrics. L'any 1985 va obrir el seu propi estudi a Colònia i va treballar en nombrosos projectes locals. Per a ell, deixar empremtes dins l'espai públic era un tema cabdal. Així, es va fixar en projectes similars i el 1992, per recordar els 50 anys del decret signat per Himmler, el qual va servir per deportar població gitana a camps d'extermini, va decidir gravar sobre una pedra la primera frase del decret que fou col·locada davant de l'Ajuntament històric de Colònia. Arran d'això, un dels veïns que havien viscut la guerra va assegurar que cap senti ni roma havien viscut al seu barri. D'aquesta manera va néixer la idea de les Stolpersteine. D'alguna manera es tractava de fer tornar de manera simbòlica totes aquestes persones al seu veïnat molts anys després d'haver desaparegut.

Imatge de l'acte de col·locació de les primeres pedres Stolpersteine de la Península Ibèrica. Palà de Torroella, 9 d'abril de 2015.

Rellevància del projecte

La mateixa magnitud i devastació que va provocar l'holocaust fa difícil que el puguem entendre i abastar. Els grans i impersonals memorials d'arreu del món ens hi ajuden, però al mateix temps quan es visiten contribueixen a aquesta sensació d'incapacitat d'assimilació de l'horror. El projecte Stolpersteine treballa per preservar la memòria de cadascuna de les víctimes. Matthew Cook, investigador a la Universitat de Tennessee, va estudiar els efectes d'aquest memorial a Berlín, que fins el moment és l'indret on existeixen més Stolpersteine, unes 3.000 plaques.⁷

Per aquest autor els sis milions de jueus assassinats és un nombre incompreensible, però en col·locar el nom d'una sola persona sobre una pedra ens fa més visible i personal la tragèdia, traient de l'anonimat milers d'històries. Amb cada Stolpersteine les atrocitats del passat són recordades amb una petita pedra que anomena a una víctima de l'holocaust. Així incrustades en el paisatge, les petites pedres poden desencadenar reflexions i percepcions del significat del paisatge per a les persones.

L'autor va analitzar la percepció de les Stolpersteine per part de la societat alemanya. De fet, per a moltes famílies, les Stolpersteine són com una mena de lloc de descans final dels seus familiars tot i que la intenció de Demnig és que aquests monuments no han de ser considerats com una làpida.

S'han instal·lat al voltant de 70.000 Stolpersteine, amb dades de finals del 2018, en 18 països d'Europa: Àustria, Bèlgica, Catalunya, Croàcia, Eslovàquia, Eslovènia, Espanya, França, Hongria, Itàlia, Luxemburg, Noruega, Països Baixos (el segon país amb major nombre d'Stolpersteine), Polònia, República Txeca, Rússia, Ucraïna i Alemanya, essent aquest últim el que encapçala el major nombre amb més de 1000 localitats en les quals hi podem trobar el monument commemoratiu.⁸

⁶ <http://www.stolpersteine.eu>

⁷ Cook, M., & van Riemsdijk, M. (2014). Agents of memorialization: Gunter Demnig's Stolpersteine and the individual (re-) creation of a holocaust landscape in Berlin. *Journal of Historical Geography*, 43, 138-147. Cook, M. R. (2012). Redefining Memorial Landscapes: The Stolpersteine Project in Berlin.

⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cities_by_country_that_have_stolpersteine

Vista de Navàs el 1932. S'hi pot observar, al centre, l'edifici que en aquells temps era la botiga de la cooperativa, on actualment hi trobem el CAP. L'esplanada correspon a l'actual Plaça de l'Ajuntament i la casa solitària a la dreta és Cal Suau. La botiga de la Cooperativa venia una gran varietat de productes comestibles i agraris als seus associats a un preu molt assequible, hi havia de tot ja que fins i tot disposava de fleca pròpia i una carnisseria amb cambra.

Construcció de l'edifici de l'actual ajuntament, l'any 1954. L'edifici va ser inaugurat el 29 de gener de 1957, coincidint amb la data en què les tropes nacionals van entrar a Navàs el 1939, "dia de la liberación". A més, la ubicació del nou edifici també es va triar amb l'objectiu de tancar la Cooperativa "La Fraternitat".

Annex

Fonts documentals i institucions vinculades

Existeixen diverses fonts documentals a on ens podem adreçar per poder iniciar la recerca de la sort patida per les diferents víctimes. Sovint requereix d'una investigació llarga i precisa per part de professionals avesats a la mateixa. La font més rellevant són els arxius. En aquest cas, hi trobem arxius locals, nacionals i internacionals. A continuació us oferim possibles fonts de partida per al reconeixement de republicans deportats als camps nazis:

- Fons documental de l'Amical de Mauthausen i altres camps de Barcelona
- Fons documental de l'Amical de Ravensbruck
- Fons documental de l'Associació Triangle Blau
- United States Holocaust Memorial Museum

- Fons documental de la Foundation pour la Memoire de la Deportation de França
- El llibre Memorial de Benito Bermejo i Sandra Checa
- La Base de dades del Memorial Democràtic conjuntament amb la Universitat Pompeu Fabra i l'Amical de Mauthausen dels Deportats Espanyols
- Arxiu dels Memorials propis de cada un dels Camps Nazis
- Fons documental del Memorial de la Shoah de París
- Fons documental del Yad Vashem
- Fons documental de l'ITS de Bad Arolsen
- Fons de la Creu Roja Internacional a Ginebra
- Fons documentals en els arxius locals del lloc de naixement de cada un dels deportats
- Arxiu Nacional de Catalunya

Altres fonts són:

- Premsa
- Memòries
- Diaris personals
- Testimoniatge Oral
- Familiars de les víctimes
- Altres

Ajuntament de Navàs

Homenatge als sis navassencs deportats
als camps de concentració nazis.

La tipografia utilitzada en els títols d'aquest dossier és la Fraktur. Aquesta font fou el tipus de lletra oficial per al partit nazi i pel govern d'Adolf Hitler. Amb tot, malgrat la gran popularitat que arribà a tenir, el 3 de gener de 1941, Martin Bormann, secretari personal de Hitler, envià una circular a tota l'estructura del govern i del partit nazi on s'hi feia explícita la prohibició d'emprar aquesta tipografia en qualsevol document oficial. El motiu? Es va descobrir que la tipografia era d'origen jueu.

EDITA
Regidoria de Cultura
Ajuntament de Navàs

DISSENY
Francesc Cabra Juhè

IMPRESSIÓ
150 unitats
29 de gener de 2019

